

Rozszerzenie wniosku o uznanie wyroku sądu rabinackiego stwierdzającego zawarcie małżeństwa w Polsce

Postanowienie
Sądu Apelacyjnego w Warszawie
z dnia 22 października 2010 r.
I ACa 524/10

Teza

Postępowanie cywilne toczy się w określonych ramach, związanych z treścią żądania osoby wszczynającej postępowanie. O ile jednak w pierwszej instancji rozszerzenie wniosku nie doznaje większych ograniczeń, to w postępowaniu apelacyjnym sytuacja procesowa w tym względzie przedstawia się odmiennie - art. 383 KPC. Dlatego też złożenie przez wnioskodawcę w sprawie o uznanie skuteczności na obszarze Polski orzeczenia Okręgowego Sądu Rabinackiego już w drugiej instancji nowego orzeczenia Okręgowego Sądu Rabinackiego, w wypadku zakwalifikowania tej czynności jako rozszerzenie wniosku, nie pozwala jednak na rozszerzenie przedmiotu orzekania na tym etapie postępowania. Możliwe jest to natomiast przy ponownym orzekaniu w pierwszej instancji. Jest to o tyle istotne, że nowe orzeczenie odnosi się do tej przesłanki, która legła u podstaw oddalenia wniosku przez Sąd Okręgowy.

Argumenty prawne - ważne fragmenty uzasadnienia

„Zważyć przede wszystkim należy, że postępowanie cywilne toczy się w określonych ramach, związanych z treścią żądania osoby wszczynającej postępowanie.”

Patrz podobne

„Dlatego też złożenie przez wnioskodawcę już w drugiej instancji nowego orzeczenia Okręgowego Sądu Rabinackiego z dnia 30 maja 2010 r., w wypadku zakwalifikowania tej czynności jako rozszerzenie wniosku, nie pozwala jednak na rozszerzenie przedmiotu orzekania na tym etapie postępowania. Możliwe jest to natomiast przy ponownym orzekaniu w pierwszej instancji.”

Patrz podobne

„Przesłanką wystąpienia z wnioskiem jest interes prawny.”

Patrz podobne

„Czy rozszerza wniosek w związku ze złożeniem do akt kolejnego orzeczenia zagranicznego oraz wyjaśnienia, w jakim zakresie domaga się uznania, wobec wykroczenia przez sąd zagraniczny poza samo zawarcie małżeństwa.”

Patrz podobne

„Rozbieżność ta może wynikać ze zwykłej omyłki, nie można byłoby jednak pozostawić jej bez właściwego wyjaśnienia.”

Patrz podobne

Skład sądu

Sentencja

Sąd Apelacyjny w W. I Wydział Cywilny po rozpoznaniu w dniu 22 października 2010 r. w W. na rozprawie sprawy z wniosku F. Z. z udziałem Prokuratora Prokuratury Apelacyjnej w W. o uznanie wyroku Okręgowego Sądu Rabinackiego w T. (Izrael) z dnia 18 września 2006 r., wydanego w sprawie nr (...) na skutek apelacji wnioskodawcy od postanowienia Sądu Okręgowego w W. z dnia 3 marca 2010 r. sygn. akt (...) postanawia:

uchylić zaskarżone postanowienie i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w W., pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

Uzasadnienie

F. Z. wnosił o uznanie skuteczności na obszarze Polski orzeczenia Okręgowego Sądu Rabinackiego w T. z dnia 18 września 2006 r. Nr (...) stwierdzającego, że F. J. zawarł związek małżeński z D. F. w 1932 r. w Polsce, według prawa mojżeszowego.

Prokurator Prokuratury Okręgowej w W. wniósł o oddalenie wniosku.

Postanowieniem z dnia 3 marca 2010 r. Sąd Okręgowy w W. oddalił wniosek i obciążył wnioskodawcę kosztami postępowania. Orzeczenie to oparte zostało na następujących ustaleniach i rozważaniach.

J. F. i D. F. w 1932 r. posiadali obywatelstwo polskie, w chwili śmierci J. F. posiadał również obywatelstwo izraelskie, a D. F. tylko polskie. J. F. zmarł dnia (...) sierpnia 2001 r. w T. A. D. F. zmarła dnia (...) lipca 1996 r. w T. A.

Prawomocnym orzeczeniem z dnia 18 września 2006 r. Nr (...0, Okręgowy Sąd Rabinacki w T. orzekł, iż F. J. zawarł związek małżeński z D. F. w 1932 r. w Polsce.

W ocenie Sądu Okręgowego wniosek nie mógł być uwzględniony. Zasady uznawania skuteczności orzeczeń sądów zagranicznych regulują przepisy Tytułu I Księgi Trzeciej Kodeksu postępowania cywilnego, w brzmieniu sprzed nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego nadanym ustawą z dnia 5 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw.

Orzeczenie sądu zagranicznego dotyczy sprawy, która według prawa polskiego jest sprawą cywilną w rozumieniu art. 1 KPC i w związku z tym należy do drogi sądowej. Wnioskodawca ma interes prawny w żądaniu uznania skuteczności na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.

Przepis art. 1146 § 1 KPC określa przesłanki, od których jest uzależnione uznanie orzeczenia sądu zagranicznego przez sąd polski. Wszystkie te przesłanki muszą być spełnione kumulatywnie. Na czoło wysuwa się zasada wzajemności. W doktrynie przez zasadę wzajemności w znaczeniu art. 1146 KPC rozumie się na ogół wzajemność formalną oznaczającą, że państwo, z którego pochodzi orzeczenie, zezwala na uznawanie orzeczeń polskich sądów w danej kategorii spraw cywilnych. Pomiędzy Polską a Izraelem istnieje wzajemność w uznawaniu orzeczeń tego typu spraw.

W ocenie Sądu Okręgowego należało także rozważyć, czy istnieje możliwość uznania wyroków sądów religijnych. Według izraelskiej ustawy o sądownictwie powszechnym jurysdykcję z zakresu spraw stanu cywilnego wykonują sądy związków wyznaniowych. Sprawy z zakresu zawarcia małżeństwa Żydów w Izraelu, którzy są obywatelami lub mieszkańcami Izraela, należą do wyłącznej jurysdykcji sądów rabinackich. W związku z tym możliwe jest uznanie orzeczeń sądów rabinackich w sprawach zawarcia małżeństwa, ponieważ kompetencja tych sądów wynika z przyjętego w tym państwie podziału kompetencji jurysdykcyjnych.

Oceniając kolejne przesłanki uznania, Sąd Okręgowy wywiódł, że na terenie Polski nie toczyła się sprawa o ustalenie istnienia małżeństwa J. F. i D. F., że orzeczenie sądu izraelskiego jest prawomocne, a sąd polski nie był wyłącznie właściwy do rozpoznania sprawy. Brak jurysdykcji krajowej lub jej istnienie należy oceniać - w zasadzie - ex tunc, czyli według daty wydania wyroku (orzeczenie SN z dnia 27 lutego 1979 r., sygn. akt III CRN 306/79, opubl. OSPiKA 1980, poz. 174 z glosą T. Erecińskiego). Jurysdykcja wyłączna przysługuje sądom polskim w razie kumulatywnego wystąpienia jednego z łączników z § 1 art. 1100 KPC i łącznika miejsca zamieszkania w Polsce obojga małżonków. Tym samym w przedmiotowej sprawie nie występowała jurysdykcja wyłączna sądów polskich. Natomiast jurysdykcja fakultatywna sądów polskich nie stoi na przeszkodzie uznaniu orzeczenia sądu zagranicznego wydanego z naruszeniem przepisów o tej jurysdykcji.

W ocenie Sądu Okręgowego strony nie były pozbawione możliwości obrony swoich praw w procesie, natomiast orzeczenie zagraniczne nie jest sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej. Przez podstawowe zasady porządku prawnego należy rozumieć nie tylko fundamentalne zasady ustroju społeczno - politycznego, a więc zasady konstytucyjne, ale również naczelne zasady poszczególnych dziedzin prawa: cywilnego, rodzinnego, pracy,

a także prawa procesowego. Stanowisko takie w pełni zaakceptował Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 21 kwietnia 1978 r., sygn. IV RC 65/78 (OSNC 1979/1/12). Nie chodzi przy tym tylko o samą sprzeczność orzeczenia zagranicznego z podstawowymi zasadami naszego porządku prawnego, ale o to, by skutki uznania orzeczenia były do pogodzenia z tymi zasadami. Jeżeli orzeczenie sądu zagranicznego jest wyrazem zastosowania instytucji prawnej znanej prawu polskiemu, to nie sposób orzeczenia tego postrzegać w kategoriach niezgodności z podstawowymi zasadami porządku prawnego i przepis art. 1146 § 1 pkt 5 KPC nie może stanowić przeszkody do uznania orzeczenia sądu zagranicznego (postanowienie SN z dnia 9 marca 2004 r., sygn. akt I CK 412/03).

Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że kolejny warunek uznania wyroku zagranicznego na obszarze Polski wiąże się z koniecznością zastosowania przez zagraniczny sąd prawa polskiego, gdy było ono właściwe. Podstawę do oceny, czy w sprawie, w której należało zastosować prawo polskie, prawo to zostało zastosowane, stanowi polskie prawo kolizyjne, jako prawo sądu, przed którym toczy się postępowanie o uznanie orzeczenia zagranicznego (orzeczenie SN z dnia 26 września 2000 r., I CKN 853/00). Z uwagi na fakt, że przedmiotowe orzeczenie dotyczy ustalenia istnienia małżeństwa zawartego w 1932 r., zastosowanie znajdują obowiązujące w tym czasie przepisy ustawy z dnia 2 sierpnia 1926 r. o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych (prawo prywatne międzynarodowe, Dz.U. z 1926 r. Nr 101, poz. 581).

Zgodnie z art. 13 ust. 1 tej ustawy „forma zawarcia małżeństwa podlega prawu, obowiązującemu w miejscu zawarcia związku małżeńskiego”. W niniejszej sprawie miejscem zawarcia związku małżeńskiego była Polska. Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. na terenie Polski funkcjonowało pięć porządków prawnych, pozostałych po państwach zaborczych:

- prawo niemieckie (pruskie) w województwach zachodnich,
- prawo austriackie (galicyjskie) w województwach południowych i na Śląsku Cieszyńskim,
- prawo rosyjskie w województwach wschodnich,
- prawo byłego Królestwa Polskiego w województwach centralnych,
- prawo węgierskie w częściach Spiszu i Orawy przyłączonych do Polski.

Oprócz tego obowiązywało również wiele miejscowych aktów prawnych wydawanych przez organy zarządzające poszczególnymi terenami Polski w okresie przed uformowaniem się jednolitej władzy: wojskowego komendanta Litwy Środkowej, władz wojennych na Kresach Wschodnich, komisji likwidacyjnych poszczególnych dzielnic itp.

Porządki prawne państw zaborczych były odmienne co do zasad i szczegółów w każdej ze swych gałęzi. Komisja Kodyfikacyjna powołana ustawą z dnia 3 czerwca 1919 r., której zadaniem była unifikacja, a w dalszej kolejności - kodyfikacja polskiego prawa, nie zdążyła wprowadzić w życie prawa małżeńskiego osobowego, druga wojna światowa przerwała proces unifikacji. Dopiero dekret z 25 września 1945 r. (Dz.U. z 1945 r. Nr 48, poz. 270), który obejmował tylko prawo małżeńskie osobowe, ujednolicił tę kwestę.

W orzeczeniu sądu rabinackiego brak jest jakiegokolwiek informacji, w jakiej części Polski i w jakiej formie małżeństwo zostało zawarte. Brak tej informacji uniemożliwia ustalenie, jakie prawo należało zastosować, w szczególności, czy było to prawo polskie i czy takie prawo zastosował sąd rabinacki. Tym samym nie można uznać, by przesłanka z art. 1146 § 1 pkt 6 KPC została spełniona.

Wobec powyższego Sąd Okręgowy uznał, iż nie zostały spełnione wszystkie przesłanki wymienione w art. 1146 § 1 KPC warunkujące uznanie zagranicznego orzeczenia za skuteczne na obszarze Polski i na podstawie art. 1148 KPC w zw. z art. 1146 § 1 pkt 6 KPC oddalił wniosek. O kosztach Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 24 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

Postanowienie Sądu Okręgowego wnioskodawca zaskarżył apelacją w całości wnosząc o jego uchylenie i uznanie skuteczności na obszarze Polski orzeczenia Okręgowego Sądu Rabinackiego w T. z dnia 18 września 2006 r. Apelacja oparta została na zarzutach:

- naruszenia prawa materialnego, tj. art. 1146 KPC poprzez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie,
- naruszenia prawa procesowego, tj. art. 233 KPC poprzez błędną ocenę zgromadzonego materiału dowodowego.

Ponadto apelujący wnosił o dopuszczenie dowodów z dokumentów dołączonych do apelacji w postaci oświadczenia wnioskodawcy oraz protokołu Okręgowego Trybunału Rabinackiego w T.

Prokurator Prokuratury Apelacyjnej nie zajął stanowiska w postępowaniu apelacyjnym.

Już po wniesieniu apelacji wnioskodawca złożył do akt sprawy dokument z dnia (...) maja 2010 r. pochodzący z Okręgowego Sądu Rabinackiego w T. uzupełniający dane co do małżeństwa zawartego przez J. F. i D. F.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje.

Apelacja jest uzasadniona o ile prowadzi do uchylenia zaskarżonego postanowienia i przekazania sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Zważyć przede wszystkim należy, że postępowanie cywilne toczy się w określonych ramach, związanych z treścią żądania osoby wszczynającej postępowanie. O ile jednak w pierwszej instancji rozszerzenie wniosku nie doznaje większych ograniczeń, to w postępowaniu apelacyjnym sytuacja procesowa w tym względzie przedstawia się odmiennie - art. 383 KPC. Dlatego też złożenie przez wnioskodawcę już w drugiej instancji nowego orzeczenia Okręgowego Sądu Rabinackiego z dnia 30 maja 2010 r., w wypadku zakwalifikowania tej czynności jako rozszerzenie wniosku, nie pozwala jednak na rozszerzenie przedmiotu orzekania na tym etapie postępowania. Możliwe jest to natomiast przy ponownym orzekaniu w pierwszej instancji. Jest to o tyle istotne, że nowe orzeczenie odnosi się do tej przesłanki, która legła u podstaw oddalenia wniosku przez Sąd Okręgowy.

W sprawie niniejszej występuje jednak także splot innych, różnorodnych okoliczności, naprowadzających na konieczność uchylenia zaskarżonego postanowienia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Przesłanką wystąpienia z wnioskiem jest interes prawny. Wnioskodawca powołał się w tej kwestii na konieczność przedłożenia uznanego orzeczenia w postępowaniu o poświadczenie obywatelstwa polskiego. Sąd Okręgowy skwitował to zagadnienie stwierdzeniem, że wnioskodawca ma interes prawny w żądaniu uznania skuteczności orzeczenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej. Nie wyjaśnił jednak podstaw tego stanowiska. Tymczasem należało zbadać i przedstawić powiązanie pomiędzy uznaniem orzeczenia a uzyskaniem poświadczenia obywatelstwa polskiego lub w inny sposób umotywić stanowisko w tym zakresie.

Sąd Okręgowy pominął w ogóle okoliczność, że treść orzeczenia stanowiącego przedmiot niniejszego postępowania nie ogranicza się do faktu zawarcia małżeństwa przez określone osoby w określonym czasie i miejscu. Okręgowy Sąd Rabinacki w Tel Avivie zaświadczył bowiem również, że małżonkowie żyli razem do dnia śmierci żony i wskazał daty zgonu obojga małżonków. Orzeczenie to obejmuje zatem również kwestię zgonów, ich daty oraz okresu wspólnego życia obojga małżonków. Sąd Okręgowy nie wypowiedział się w ogóle w tym zakresie, milcząco założył, że orzeczenie stanowiące przedmiot postępowania dotyczy jedynie zawarcia małżeństwa, bądź, że wnioskodawca ubiegał się o uznanie tylko w tym zakresie. Jednak ze stanowiska wnioskodawcy nie da się takiego ograniczonego zamiaru wyraźnie wyprowadzić.

Na marginesie wskazać należy, że podobnie przedstawia się sytuacja w wypadku drugiego orzeczenia, które nie stanowiło przedmiotu rozważań Sądu Okręgowego - z dnia 30 maja 2010 r. Okręgowy Sąd Rabinacki w Tel Avivie nie ograniczył się w nim do faktów związanych z małżeństwem, stwierdza bowiem także fakt narodzin określonej osoby w oznaczonym dniu.

Sąd Okręgowy nie zwrócił uwagi na rozbieżności w nazwisku, pojawiające się w różnych dokumentach złożonych do akt przez wnioskodawcę. Nazwisko pisane jest jako F. albo jako F. Kwestia ta dotyczy zresztą nie tylko różnicy pomiędzy wnioskodawcą a jego rodzicami, ponieważ także wnioskodawca oznaczany jest w różnych miejscach w różny sposób (np. k. 6 i k. 20), podobnie jak jego rodzice (np. k. 6, k. 23 i k. 26). W różny sposób oznaczane jest także imię matki wnioskodawcy, raz jako D., w innym miejscu jako D. (np. k. 6, k. 20, k. 26, k. 68). Zagadnienie to wiąże się z tożsamością oraz pochodzeniem i nie tylko z tej przyczyny wymagało wyjaśnienia. Sąd pierwszej instancji nie poczynił w tym zakresie żadnych ustaleń i nie prowadził jakichkolwiek rozważań, w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia sam także powiełał te rozbieżności. Natomiast co do obywatelstwa matki wnioskodawcy w chwili jej zgonu Sąd Okręgowy dokonał ustalenia, które pozostaje w sprzeczności ze złożonymi do akt dokumentami.

Wobec powyższych okoliczności Sąd Apelacyjny orzekł jak w sentencji na podstawie przepisów art. 386 § 4 KPC i art. 108 § 2 KPC.

Ponownie rozpoznając sprawę Sąd Okręgowy będzie miał na uwadze wyżej już przedstawione oceny i wskazania. W pierwszej kolejności wezwie wnioskodawcę do sprecyzowania, w dwóch płaszczyznach, swego stanowiska. Czy rozszerza wniosek w związku ze złożeniem do akt kolejnego orzeczenia zagranicznego oraz wyjaśnienia, w jakim zakresie domaga się uznania, wobec wykroczenia przez sąd zagraniczny poza samo zawarcie małżeństwa.

Dalsze procedowanie będzie uzależnione od stanowiska przedstawionego przez wnioskodawcę i nie sposób z góry przewidzieć, jaki będzie rozwój wydarzeń procesowych. Do rozpoznania pozostają złożone przez wnioskodawcę już po wydaniu wyroku przez Sąd Okręgowy wnioski dowodowe.

Na marginesie jeszcze wskazać należy, że w nowym orzeczeniu z dnia 30 maja 2010 r. złożonym przez wnioskodawcę w drugiej instancji (k. 68) wskazano, że dotyczy orzeczenia z dnia 18 września 2009 r., podczas gdy pierwsze orzeczenie wydane zostało także 18 września, lecz trzy lata wcześniej. Rozbieżność ta może wynikać ze zwykłej omyłki, nie można byłoby jednak pozostawić jej bez właściwego wyjaśnienia.